

Σ Ο Φ Ι Α . . .

Α'

Τὸν ἐγνώρισα ἐν Ἀθήναις. Ὀνομάζετο Ἀναστάσης Ἀβραμίδης, καὶ ἦτο λεπτουργός. Εἶχεν ἀπομείνει ἄνευ συγγενῶν, καὶ γέρον ἥδη, εἰργάζετο μόνος διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐν τῷ ἰσογείῳ μικρᾷς τινοῦ οἰκίας, ἰδικῆς τοῦ εὐτυχῶς, ὁπισθεν τῆς Ἀγίας Εἰρήνης. Γραῖά τις χήρα συμπολίτις τοῦ, μετὰ τῆς θυγατρὸς τῆς, ραπτρίας, κατόικουν εἰς τὰ δύο αὐτῆς δωμάτια, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ περιποιῶνται τὸ ἄλλο, τὸ ὁποῖον ἐκράτει ὁ ἰδιοκτῆτης. Καλοὶ ἄνθρωποι καὶ οἱ τρεῖς, ἔζων ὁμοῦ ἀλληλοβοηθούμενοι καὶ ἀγαπώμενοι.

Ἐφ' ὅσον τὸν ἐξήταξέ τις ὑπὸ τὴν συνήθη ταύτην ὥσιν, ἔφ' ὅσον τὸν ἐβλεπεν ἐκτελοῦντα ἡσύχως καὶ φιλοκάλως τὰς λεπτοτέρας ἐργασίας τῶν μεγάλων ἐπιπλοτεχνείων, μειδιῶντα πάντοτε ὑπὸ τὸν λευκὸν τοῦ μύστακα, τερετίζοντα ἐνίοτε τὸ μελαγχολικὸν ὑπέρρινον ἄσμά του, δειπνῶντα εὐθύμως μεταξὺ τῆς κυρᾶ Χρήσταινας καὶ τῆς ξανθῆς Ἀντωνίας, τὴν ὁποίαν τὸ ἐσπέρας ἐπιστρέφουσιν ἐκ τοῦ Καταστήματος, ἐν ᾧ εἰργάζετο, ἐξήσκει εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ εἰς τὴν γραφήν, θὰ παρήρχετο ὡς κοινὸν τύπον τὸν ἀγαθὸν γέροντα, ἐάν, τὸ πολὺ, δὲν θὰ ἐθαύμαζεν ἀνυποκρίτως τὴν ἀθόρυβον ταύτην ἀρετὴν, ὁμοίαν μὲ τὰ ἀβρὰ ἐκεῖνα ἀνθύλια, τ' ἀναδίδοντα λεπτὴν εὐωδίαν ὑπὸ τὸ φύλλωμά των, ὡς τὰ ἴα, τὰ ὁποῖα ἡγάπα νὰ καλλιεργῇ ἡ Ἀντωνία ἐντὸς τῆς μεγάλης τῆς ἀνθοδόχης.

Ἀλλ' ὅστις — ὅπως ἐγώ — τὸν ἐσχετίζετο στενωτέρον, καὶ διηρεύνα βαθύτερον τὰ κατ' αὐτόν, καὶ τὸν ἐβλεπεν ἢ τὸν ἤκουεν εἰς στιγμὰς τινας, οὔτε τόσῳ σπανίας, οὔτε τόσον ἀδιαφόρους, θ' ἀνωμολόγει ὅτι ὁ Ἀναστάσης Ἀβραμίδης ἦτο ἄνθρωπος μ' αἰσθήματα, μὲ πόθους, μὲ ἰδανικόν. Ὁ λεπτουργὸς ἦτο μέγας πατριώτης. Ἠγάπα τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἐθνικὸν μεγαλεῖον ἦτο ὁ μυχιώτερος αὐτοῦ πόθος, τὸ γλυκύτερόν του ὄνειρον. Ἡ ἐπιδερμὶς τοῦ, καὶ πρὶν ἢ τὴν αὐ. λακώσῃ ἀκόμῃ καὶ τὴν ἐκτραχύνῃ τὸ γῆρας, συνείθισε νὰ φρικτῇ εἰς τὸ ἄκουσμα μεγάλων τινῶν ὀνομάτων καὶ ὠραίων λέξεων. Δέν το ἠθέλε καὶ ἐκεῖνος· ἀλλ' ὑπῆρχον περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας παρεσύρετο, ὅσῳ μικρόν καὶ ἂν ἦτο τὸ ρεῦμα τοῦ πατριωτισμοῦ, τὸ ρέον ἐκάστοτε διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πρωτευούσης, καὶ ἔτρεχεν, ἐφώναζεν, ἐκλαιεν, ἐκινδύνευεν...

Ἀφ' ὅτου πρὸ πάντων, μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, ἢ πιστοτέρα ἢ ἥ τῆς κοινῆς γνώμης, ἐπὶ τοῦ νεαροῦ βλαστοῦ συνεκέντρωσεν ὅλους τοὺς πόθους καὶ τὰς ἐλπίδας. ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ δὲν εἶχε ὅρια. Τὸ ἰσόγειον τῆς ἐργασίας τοῦ κατήντησε τὸ βαρόμετρον τῆς πατριωτικῆς ἀτμοσφαίρας. Πότε κλειστόν, πότε ἐγκαταλελειμμένον, πότε θορυβῶδες, πότε κεκοσμημένον δι' εἰκόνων, μύρτων καὶ σημαίων, πότε ἐζωσμένον μὲ ἀλύσεις ἐνετικῶν φανῶν, ἐγίνετο τὸ κέντρον τῶν συναθροίσεων τῆς συν-

νοικίας εἰς ἡμέρας ἐκλογῶν, ἐθνικῶν ἐορτῶν, πολεμικῶν συλλαλητηρίων καὶ διαδηλώσεων. Τότε δὲ ὁ Ἀναστάσης Ἀβραμίδης μὲ τὰ μαῦρά του, ἐξυρισμένος καὶ περισσότερον τοῦ συνήθους ἐρυθρός, ἀνύψου συχνὰ τοὺς γαλανοὺς τοῦ ὀφθαλμοῦς, καὶ ἔθετε, κατὰ τὴν συνήθειάν του, τὴν παλάμην ἐπὶ τῆς καρδίας, μὲ τὴν ἡγαπημένην του φράσιν :

«Αἶ, σὰν θέλῃ ὁ Θεὸς θὰ γίνῃ!»

Ὁ Ἀθηναῖος ἀναγνώστης — διατί ὄχι καὶ ὁ ἐπαρχιώτης; — πολλοὺς βεβαίως θὰ συνήντησεν ὁμοιάζοντας μὲ τὸν Ἀναστάσιν Ἀβραμίδην. Ἄν δὲ κατέχνηται ὑπὸ τοῦ θετικοῦ πνεύματος τῶν ἡμερῶν μας, εἰς τὴν εἰκόνα μου ταύτην θ' ἀποστρέψῃ τὴν κεφαλὴν μὲ μειδίαμα περιφρονήσεως· καὶ ἂν φιλοσοφῇ κατὰ τὸν νέον τρόπον, θὰ ἐκστομίσῃ φράσεις τινὰς ἀορίστους, ἀλλ' ἐγκλειούσας ἴσως τὴν πεζοτέραν ἀλήθειαν :

«Πταῖουν τὰ νεῦρά του, ὁ ὁργανισμὸς του... ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶνε ὀλίγον παράφρων».

Ἀλλ' ἐγώ, ζωγράφος ἀπλοῦς, ἀπέχω νὰ εἰσδύσω εἰς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ νὰ κηρυχθῶ ὑπὲρ οἰαςδήποτε γνώμης. Χαρακτῆρες τοιοῦτοι κινουσίν, ὄχι μόνον τὴν προσοχὴν μου, ἀλλὰ καὶ τὴν συμπάθειάν μου· εἰσεύρω δὲ καλῶς ὅτι ἐν στιγμαῖς δράσεως δέκα μόνον τοιοῦτοι παράφρονες ἀρκοῦσι νὰ διασπείρῳ τὸν ἐνθουσιασμόν, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν μεγαλουργοῦσι τὰ ἔθνη.

Β'

Πολλάκις μοὶ διηγήθη τὴν ἱστορίαν του.

Γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπέμεινεν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ὀρφανὸς γονέων, καὶ ἄνευ ἄλλων συγγενῶν ἠκολούθησεν ἓνα θεῖόν του, ἀποκαταστηθέντα ἐν Ἀθήναις καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποθανόντα. Ὁ θεῖός του αὐτός, Χῖος, πλήρης περιπετειῶν καὶ ἀναμνήσεων, ἐκ τῶν θυμάτων τῆς Ἐπαναστάσεως, φεύγων τότε ἐξόριστος καὶ πτωχὸς τὴν μανίαν τοῦ τυράννου, τῷ ἐνέπνευσεν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ὥφειλε τὰς γνώσεις του, τὰ βιβλία του καὶ τὰς εἰκόνας του. Μία τούτων, ἀκόμῃ διατηρουμένη ἐν τῷ δωματίῳ του, παρίστανε τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς εἰκόνος ἐδέσποζε πελωρία σπάθη, τὴν ὁποίαν ἔφιππος ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἔτεινε πρὸς τὰ ἔμπρός, ἐν ᾧ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὰ ὀπίσω.

«Βλέπεις;», μοὶ ἔλεγεν ὁ Ἀβραμίδης, ὁσάκις παρτήρουν τὴν εἰκόνα, «εἶνε ἡ στιγμὴ ποῦ τὸν ἔχουν ζωσμένο καὶ γυρίζει πίσω ἔς τὰ παλληκάρια του, γιὰ νὰ τοὺς πῇ : Δὲ βρίσκεται ἐδῶ κανένας Χριστιανὸς νὰ

πάρη τὸ κεφάλι μου; Ἄ! κυῦμένη Αὐτοκράτορα! καυμένη Πόλι, πῶς ἔπρεσες καὶ σὲ σκλαβώνει τώρα τετρακόσους χρόνους ἢ σκλαβιά! ...»

Καὶ στρεφόμενος πρὸς ἄλλην εἰκόνα, παριστῶσαν τὴν Ἀγίαν Σοφίαν,

«Νά, αὐτὴ εἶνε ἡ ἐκκλησιὰ τοῦ Ἔθνους μας», ἐνηκολούθει· «καὶ ὅμως ἀπάνου ἔς τὸ θόλο της εἶνε στυλωμένο τὸ μισοφύεγαρο... Ποιὸς ἔξερει πότε θὰ ξαναστυλωθῇ ὁ σταυρὸς!

— Κι' αὐτὸ θὰ τοῖς ἰδοῦμε, κύρ Ἀναστάση, ποῦ θὰ πάη! Τὸ ἔθνος μας μεγαλόνει καὶ ἡ Τουρκιὰ μικραίνει. Δὲν μούλεγες ἔτσι ἐδῶ καὶ κάμποσες ἡμέραις;

— Αἶ, παιδί μου... σὰν θέλῃ ὁ Θεὸς θὰ γίνη!

Ὅτι ἐννόει κυρίως πρόοδον καὶ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους ἦτο ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τοῦτο ἐνόμιζεν ὅτι ἔπρεπε νὰ τείνῃ καὶ ὅτι ἔτεινε πᾶσα ἡ ὑπαρξίς τῆς Ἑλλάδος, πᾶσα σκέψις, πᾶσα βελτίωσις, πᾶσα προπαρασκευή. Ἡ μεγάλη ἰδέα, καὶ ὅταν ἤκμαζε καὶ ὅταν παρήκμασε, δὲν εἶχεν ἐνθουσιωδέστερον αὐτοῦ ὑπέρμαχον. Ὑπὲρ αὐτῆς ἐξώδευεν ὅλην του τὴν ἐνεργητικότητα καὶ ὅλα του τὰ χρήματα. Ἐκ τῶν πολιτευομένων — ἀπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ μέχρι τοῦ δημοτικοῦ συμβούλου — ἐνόει νὰ ὑποστηρίξῃ ἀποκλειστικῶς τοὺς ἔχοντας αἰσθηματα, καθὼς ἔλεγε μὲ ἐκφρασίαν. Πρῶτος εἰς τὰ συλλαλητήρια, πρῶτος εἰς τοὺς ἐράνους, πρῶτος εἰς τὰς ἐπαναστάσεις. Ἐν καιρῷ τοῦ Θεσσαλικοῦ κινήματος ἐξώδευσε πεντακισχιλίας δραχμὰς — ὀλόκληρον τὸ ποσὸν τῶν οἰκονομικῶν του, — ἐδέχθη μίαν σφαῖραν εἰς τὸν βραχίονα καὶ κατόπι μίαν χειραψίαν τοῦ Ὁθωνοῦ... Καλός, χρυσὸς βασιλεὺς ὁ μακαρίτης, βασιλεὺς μ' αἰσθηματα· ἀλλὰ τί τὰ θέλεις, ποῦ δὲν ἔκαμνε παιδιὰ καὶ ὁ θρόνος τῆς Ἑλλάδος ἔμενεν ἄνευ διαδόχου! Περισσότερον ἢ αὐτὴν τὴν ἰδίαν, τὸν ἐπείξε τῆς Ἀμαλίας ἢ στείρωσις. Μίαν ἡμέραν, ἀπελπισθεὶς ἐπὶ τέλους, μεταξὺ ποτηρίου ρητινίτου καὶ μιᾶς ἐπαναστατικῆς ἐφημερίδος, ἐξεστόμισε τὴν ἀπόκρυφόν του σκέψιν:

«Βασιλικὸ ζευγάρι ποῦ δὲν κάνει παιδιὰ... δὲν τὸ θέλει ὁ Θεὸς γιὰ τὸν τόπο.»

Καὶ διὰ τοῦτο κυρίως ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν Ἐξωσιν, — μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι τὴν καραβίναν τὴν ὁποίαν ἐγέμισε τὴν νύκτα ἐκείνην, τὴν ἐξεκένωσεν εἰς τὸν ἀέρα μετὰ χρόνον πολύν, ὅταν ἔμαθε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Γεωργίου, ὀριστικὴν πλέον, μετὰ τὸ καρδιοκτύπι τῆς βασιλοθερίας.

Ὁ Ἀναστάσης Ἀβραμίδης, ὡς ἂν εἶχεν ἐδραιωμένας πεποιθήσεις κατόπι τῶν βαθυτέρων μελετῶν, ἦτο ὑπὲρ τοῦ θεσμοῦ τῆς βασιλείας πρῶτον, καὶ ὕστερον ὑπὲρ τῶν βασιλικῶν οἰκογενειῶν. Τοὺς φωνατικούς δημοκράτας τοὺς ἐσυχαίνετο. Ἐνόμιζεν ὅτι κανὲν ἔθνος δὲν εἰμφορεῖ νὰ προοδεύσῃ καὶ — εἰς ἐξυμνοῦμεν τί θὰ πῇ νὰ προοδεύσῃ — ἄνευ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ Βασιλέως. Εἰς τὴν σπάθην του, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἐβλεπεν ἐκεῖ ἐξωγραφημένην τὴν σπάθην Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, εἶχεν ἀπεριόριστον, ἀκλόνητον πίστιν... Ἀλλ' ἀφ' ὅτου κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Γεώργιος Α' περισσότερο τοῦ θεσμοῦ ἠγάπησε τὴν οἰκογένειαν — τὸν βασιλέα, ζωηρόν, ξανθὸν καὶ γλαυκόφθαλμον.

Τὴν βασίλισσαν, ἀγαθὴν, λευκὴν καὶ ὠραίαν, καὶ τὸν μικρὸν Κωνσταντῖνον, τὸ ἡγαπημένον βρέφος, δι' οὗ ὁ Θεὸς νυλόγει τὴν Ἑλλάδα...

Ἄ, ναί! πόσην ἡσθάνθη ἀγαλλίασιν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, μίαν θερμὴν ἡμέραν τοῦ Ἰουλίου, ὅταν ἀπὸ τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν ἀντήχησαν οἱ βροντώδεις κανονοβολισμοὶ — ἑκατὸν καὶ εἰς, ὡς τόσοι γιγάντιοι παλμοὶ χαρᾶς — καὶ ἔσπευσε μετὰ τόσου ἐνθουσιῶντος κόσμου εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀνακτόρων, ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῶν ὁποίων ὁ γέρω-Βούλγαρης, ὡς ὁ Συμεὼν τὸν Μεσσίαν, ἐδείκνυνε εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸν ἀρτιγέννητον διάδοχον!... Πόσω βαθέως ἤκουσεν ἀντηχοῦν τὸ πλήρες ἀναμνήσεων καὶ ἐλπίδων ὄνομα τοῦ Κωνσταντῖνος καὶ μετὰ πόσης συμπαθείας ἠτένιζεν ἔκτοτε τὴν Βασίλισσαν, ὡς ἐὰν ἐκ τῆς μακαρίας γαστρὸς τῆς ἐξῆλθεν αὐτοῦσιος ὁ Κωνσταντῖνος τοῦ Ἐθνους, καὶ ὅχι ἐν παιδίον ξανθὸν καὶ ροδαλόν, τὸ ὁποῖον ἄλλοι ὠνόμασαν ὕτω...

Καὶ εἰς αὐτόν, ὡς εἰς ἐνσάρκωσιν τινα τῆς πατρίδος καὶ τῶν ὁνείρων του, ὡς εἰς μέλλοντα σωτήρα, συνεκεντρώθη εἰς τὸ ἐξῆς ὅλη ἡ ἐνθους ἀγάπητος. Πῶς τὸν ἐκαμάρονε, πῶς ἐχαίρετο εἰς τὴν ταχεῖάν του ἀνάπτυξιν, πῶς παρηκολούθει τὴν ἀνατροφὴν του! Ἐξαλλος ἐγένετο καθ' ἑκάστην 21^{ην} Μαΐου καὶ πολλὰ δάκρυα ἔχυνε κατὰ τὴν δοξολογίαν ἐν τῇ Μητροπόλει. Εἶχε τὴν μανίαν — κοινὴν ἄλλως καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους — ν' ἀγοράζῃ ὅλας τὰς εἰκόνας του, ὅσαι ἐξεδίδοντο· εἶχε δ' ἀποτελέσει συλλογὴν δεικνυομένην ὑπερῆφάνως ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του καὶ ἐν τῷ δωματίῳ του, καὶ παριστάνουσαν τὸ εἶδωλόν του εἰς πᾶσαν ἡλικίαν καὶ ὑπὸ πᾶσαν στολήν. Μόνος, διὰ τῶν χειρῶν του τῶν ἐπιτηδείων, τῷ εἶχε κατασκευάσει ἐν παιγνίδιον, θαῦμα λεπτοουργίας, τὸ ὁποῖον καὶ τῷ ἐδώρησε, τυχὼν μάλιστα τῶν εὐχαριστιῶν τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος. Μετὰ τινα ἔτη, μιὰ γλυκεῖα ἀνοιξιάτικη ἡμέρα, — καθὼς διηγεῖτο πολὺ συχνὰ ὁ ἴδιος — ἔτυχε νὰ συναντήσῃ τὸν λατρευτὸν παῖδα ἐν διόδῳ τινὶ τοῦ ἀνακτορικοῦ κήπου. Ἔσχε τὸ θάρρος νὰ τον πλησιάσῃ καὶ περιστρέψων τὸν κοῦκόν του μετὰ τῶν χειρῶν του, ἐψιθύρισε τὸ ὄνομα του. Ὁ μικρὸς διάδοχος ἐνεθυμήθη ἀμέσως τὸ ὄνομα τὸ ἀναγεγραμμένον κάτωθεν τοῦ προσφίλους τοῦ παιγνιδίου, καὶ χωρὶς νὰ γνωρίξῃ πόσην δι' αὐτὸν ἐνέκλειε στοργὴν ὁ πρὸ αὐτοῦ λεπτοτέχνης, ἐμεδίασε πρὸς αὐτὸν ἐν τῶν γλυκερῶν του ἐκείνων μειδιαμάτων, σπανίων μὲν διὰ τὸν σοβαρὸν παῖδα, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀλυσμονήτων... Τὰ πτηνὰ ἐψαλλον ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ διὰ τοῦ φυλλώματος ἐφαίνετο καταγάλανος οὐρανός... Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐξῆλθε τοῦ κήπου πλήρης παραδόξου συγκινήσεως. Ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἡσθάνετο τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κλαύσῃ.

Ἡ λατρεία αὕτη νύξανε, ἐφ' ὅσον νύξανε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος. Τὴν πρώτην φορὰν, καθ' ἣν τὸν εἶδεν ὑπὸ τὴν στολήν τοῦ Εὐέλπιδος, διερχόμενον ἐφ' ἀμάξης μετὰ τῆς μητρὸς του, καθηλώθη ὡς μεμαγευμένος ἐπὶ τοῦ πεζοδρομίου. Ὅποιον ἀρειμάνιον παράστημα διὰ τὸν φόβον, καὶ συγχρόνως ὁποία ἀγγελικὴ ὠραιότης διὰ τὴν ἀγάπην! Ὁ μέλλων βασιλεὺς — ὡς ἐφρόνει — ἔπρεπε νὰ ἐμπνέῃ φόβον καὶ ἀγάπην, διὰ

νά επιβάλλονται εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ εἰς τοὺς ὑπὸ-
κόνους... Ταῦτα ἐσκέπτετο ἐπὶ ὥρας μακρὰς ἐν γλυκεῖᾳ
ὄνειροπολήσει, κατερχόμενος ἐπίτηδες εἰς Πειραιᾶ,
διὰ νά τον βλέπῃ ἀσκούμενον εἰς τὰ γυμνάσια μετὰ
τῶν ἄλλων μαθητῶν τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς, αὐτῶν,
τοὺς ὁποίους μίαν ἡμέραν θὰ ὠδήγῃ εἰς τῶν μαχῶν
τὰ πεδία, νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος πέραν τοῦ Ὀλύμ-
που καὶ τοῦ Αἴμου, μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ
Ἀγίας Σοφίας....

Ἐν τῇ Ἐκθέσει τῶν κειμηλίων τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος,
τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθη πολλάκις ὡς διατελοῦσαν ὑπὸ
τὴν προστασίαν τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου, ἐπλησίασε
μίαν ἡμέραν ἓνα τῶν κοσμητόρων, κομψὸν Παρνασι-
δέα μὲ φράκον κεκοσμημένον διὰ κυανολεύκου ἐθνο-
σήμου, καὶ δεικνύων τὰ ἐξ ὀπλῶν καὶ σημαιῶν τρό-
παια, ὧν ἦσαν πλήρεις αἱ αἰθουσαι τοῦ Πολυτεχνείου,

«Καλὰ καὶ ἅγια εἶνε ὅλ' αὐτά, κύριέ μου — εἶπεν —
ἀλλὰ ἐπάληψαν τόρα πειρά, ἐπάληψαν! Τί νά σας
ᾤω! βαρέθηκα πειρὰ τὴν ἀγία Λαύρα καὶ τὸν Γερμα-
νό, ὅπως τὸν Μαραθῶνα καὶ τὸν Θεμιστοκλῆ. Πρὶν πε-
θάνω, θέλω νά ἰδῶ νέα κατορθώματα καὶ νάκούσω
νέες νίκες. Νά, περιμένει ἡ Κρήτη, ἡ Μακεδονία, ἡ
Πόλι...»

Τὸ εἰρωνευτικὸν χεῖλος τοῦ Παρνασιδέως διεστάλη
ὑπὸ μειδιάματος, εἰς τὸ ἀκουσμα τόσης ἀπλότητος.

«Τὴν Πόλι εἶπατε; ἄ, πάρα πολλὰ ζητεῖτε ἀπὸ τόρα!

— Μὰ νά! αὐτὸ εἶνε ποῦ μᾶς ἐχαντάκωσε! Ἡ νέα
γενεὰ δὲν ἔχει καθόλου ἐνθουσιασμό. Ἀφίσετε τοῦλά-
χιστον ἐμᾶς εἰς τὸν ὁδικό μας!»

Καὶ ἔστρεψε τὰ νῶτα σχεδὸν θυμωμένος.

Τὰς ἐλπίδας του καὶ τὰ ὄνειρά του ὑπέβαλψαν εἰς
βαθμὸν ὑψιστον αἱ ἐπελθοῦσαι ἐορταὶ τῆς ἐννληκίω-
σεως. Ἡ πρώτη Δεκεμβρίου, ἡ γλυκυτέρα τῶν χειμε-
ρινῶν ἡμερῶν τοῦ 1886, ἦτο δι' αὐτὸν σειρὰ συγκινή-
σεων ἀλλεπαλλήλων. Ἀφῆκε τὸ ἐργαστήριόν του, κα-
ταστόλιστον ἐκ σημαιῶν καὶ εἰκόνων, καὶ ἔτρεχεν ἐπά-
νω κάτω τρελὸς ἐκ τῆς χαρᾶς του, ἄφωνος, μὲ ὑ-
γρὸν ὄμμα. Ἡ βασιλικὴ πομπή, τὴν ὁποίαν πρώτην
φορὰν εἶς τὴν ζωὴν του ἔβλεπε τόσῳ μεγαλοπρεπῇ,
ὀδηγοῦσα ἐφιππον καὶ κατάχρυσον τὸν σεπτὸν ὑπο-
λοχαγὸν νά ὀρκισθῇ εἰς τὴν Μητρόπολιν, τὸν ἔκαμε
νά φαντασθῇ μίαν ἄλλην πομπὴν μέλλουσαν, τὴν πρῶ-
την Λειτουργίαν, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλονται τὰ δημώ-
δη ἄσματα, ἀντηχοῦντα εἰς ὅλων τῶν πατριωτῶν τὰς
καρδίας... Πρώτην φορὰν ἤκουσε τὴν βροντῶδη φωνήν
του, ὁμιλοῦσαν πρὸς τὸν λαόν... Τὴν ἐσπέραν τὴν μυ-
ριόφωτον, ὅταν πρὸ τοῦ χοροῦ ὁ Διάδοχος ἐξῆλθεν εἰς
περίπατον, ἐκύκλωσε μετὰ τῶν ἄλλων τὴν ἄμαξάν του
καὶ ἐξήτει φρενῆρης νάποξευχθῶσιν οἱ ἵπποι καὶ νά
σύρῃ ὁ λαός. Καὶ δὲν ἠθέλησε μὲν ἐκεῖνος· ἀλλὰ τοῦτο
δὲν τον ἠμπόδισε νά προσκολληθῇ εἰς τὴν ἄμαξάν του
καὶ μετὰ ζητωκραυγῶν νά τον συνοδεύσῃ μέχρι τῶν
ἀνακτόρων...

Ὅταν ἐπὶ τέλους ἔμαθεν ὅτι ἐδωρήθη εἰς τὸν Διά-
δοχον ἡ σπάθη Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἀπε-
ρίγραπτος ὑπῆρξεν ἡ ἀγαλλίασίς του.

«Νά, αὐτὴ ποῦ εἶνε ζωγραφημένη ἐδῶ θὰ ἦνε!», μοὶ
ἔλεγε, τείνων τὸν δάκτυλον πρὸς τὴν ἄλῳσιν τῆς Κων-

σταντινουπόλεως. «Τόρα δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία... Σὰν
θέλῃ ὁ Θεὸς θὰ γίνῃ... καὶ ὁ Θεὸς θέλει αὐτὸς ὁ Κων-
σταντῖνος νά ἐλευθερώσῃ τὴ γλυκεῖά μου τὴν πατρί-
δα... Αὐτὴ τὴν ἐλπίδα ἔχω ἀπ' ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια·
ἀλλὰ σήμερα ἡ καρδιά μου εἶνε ζεστὴ περισσότερο
ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά... Βλέπω δάκτυλο Θεοῦ... Τὸ Ἔ-
θνος μας θὰ προοδεύσῃ...»

Καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ
πατριώτου προσετέθη ἡ τελευταία εἰκὼν τοῦ Διαδό-
χου, μὲ μύστακα ἐπανθοῦντα καὶ ἰούλους περὶ τὰς πα-
ρειάς, κάτωθεν τῆς ὁποίας, διὰ τῆς λεπτῆς του καλλι-
γραφίας μιμούμενος τὸν τύπον, ἐπέγραψε τὸ ἐξῆς τε-
τράστιχον, ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἐν τῇ Ἀ κ ρ ο π ὀ -
λεῖ τῆς 1ης Δεκεμβρίου:

«Κι' ἂν ἔχῃς μᾶνα ρήγισσα καὶ βασιλῆᾶ πατέρα,
Δὲν εἶσαι μᾶνας γέννα...

Οἱ πόθοι κι' ἡ ἐλπίδες μας φιλήθηκαν μιὰ ἡμέρα
Κι' ἐγέννησαν ἐσένα!»

Γ'

Μετά τινες μῆνας ἀνεχώρουν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ μετὰ
τινας μῆνας ἐπέστρεφον πάλιν. Ἀλλ' ἐξεπλάγην πολὺ
μάτην ζητήσας τὸν φίλον μου Ἀναστάσιν Ἀβραμίδην
ἐπὶ δύο-τρεις ἐσπέρας εἰς ἓν ἀπόκεντρον καφεῖον, εἰς
τὸ ὁποῖον τὸν ἀφῆκα συχνάζοντα, ἀφ' ὅτου ἀνεκάλυ-
ψεν ὅτι ὁ διευθυντής του ἦτο ἄνθρωπος μ' αἰσθη-
μᾶτα. Ὅταν τὸν ἐζήτησα εἰς τὴν οἰκίαν του μοὶ εἶ-
πον ὅτι ἦτο ἀσθενής. Τὸν εἶδον. Εἰς ὀλίγον καιρὸν ὁ
γέρον εἶχε καταβληθῇ· ποτὲ δὲν ὑπῆρξε παχύς, ἀλλὰ
τόρα ἦτο ἰσχνότατος. Τὸ ἐρυθρόν του χρῶμα ἀντικα-
τέστησεν ὠχρότης θανατηρά, καὶ μόνον οἱ ὀφθαλμοὶ
του ἀντανέκλων ἀκόμη τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον θὰ ἔκαιεν ἐν
τῇ καρδίᾳ του μέχρι τελευταίου παλμοῦ...

Τὸν ἐπεσκεπτόμην ὅσον ἐδυνάμην συχνότερα. Συν-
ωμίλουν μαζί του, ἀνεπτέρουν τὰς ἐλπίδας του καὶ ἐ-
ζήτουν κρίσιν τινὰ πατριωτικὴν νά τον ζωογονήσῃ,
διότι πολὺ ἐφοβούμην τὴν κρατοῦσαν νέκρωσιν. Ἀλλ'
ἐφθινεν ὁλοὲν περισσότερον καὶ ἀπέθνησκεν ἀπὸ ἡ-
μέρας εἰς ἡμέραν... Ὅταν εἶδον ὅτι νύχαριστεῖτο πε-
ρισσότερον νά μένῃ μόνος καὶ ἡσυχος, δὲν ἤρχόμην
πλέον νά τον ταράττω. Βέβαιος περὶ τοῦ θανάτου του,
— πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνιστᾷ τὴν σύνεσίν μου, —
τὸν ἐλπισμόνισα μετ' ὀλίγον ὡς ἂν εἶχεν ἀποθάνει, —
πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνιστᾷ τὴν εὐαισθησίαν μου.

Τὸν ἐνεθυμήθην μόνον τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἤκουσα
διὰ πρώτην φορὰν θρυλλομένους τοὺς γάμους τοῦ
Διαδόχου. Ὡ, ὁ καυμένος ὁ κύρ Ἀναστάσης! Τί θὰ
εἶπῃ μανθάνων τὴν νέαν εὐτυχίαν τοῦ εἰδώλου του!
πῶς θὰ ἐπιδράσῃ τὸ ἀκουσμα ἐπὶ τοῦ θνήσκοντος αὐ-
τοῦ σκελετοῦ!

Μὲ πολλὰς ἀπορίας καὶ ὀλίγας ἐλπίδας ἔσπευσά εἰς
ἐπίσκεψίν του. Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω ὅ,τι εἶδον καὶ
ἤκουσα τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν τῇ μικρᾷ οἰκίᾳ, ὀπισθεν
τῆς Ἀγίας Εἰρήνης. Πρώτην συνήντησα τὴν ξανθὴν
Ἀντωνίαν, κρύπτουσαν μεταξὺ τῶν χειρῶν τὸ πρόσω-
πον καὶ ὀλοφυρομένην.

«Τί τρέχει;

— 'Ο κύρ 'Αναστάσης πεθαίνει... μᾶς τῶπε.

— Σᾶς τῶπε!

— Ναί... καὶ νὰ ἰδῆτε τί καλός! τώρα μᾶς ἔλεγε πῶς 'ς ἐμᾶς ἀφίνει ὅ,τι ἔχει, γιὰ τὴν περιποίησι ποῦ τοῦ κάναμε, ἐν ᾧ 'μπροστὰ 'ς ἐκεῖνα ποῦ μᾶς ἔκανε αὐτὸς ... ἐμεῖς...

— 'Ο καυμένος!

Καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιόν του, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διὰ τῶν ἡμικλείστων περσίδων τοῦ παραθύρου εἰέβαλλε συγκεκρασμένον φῶς. 'Επὶ τῆς κλίνης ἔκειτο ὑπτιος ὁ γέρον, μὲ δεδεμένην κεφαλὴν, μὲ κλειστοὺς ὀφθαλμούς. Εἰς τὸν ἀσθενῆ ρόγχον τοῦ ψυχορραγήματος, οἱ ὅμοι του ἀνεπάλλοντο ἀπαισίως. 'Εκεῖ πλησίον ἴστατο ἡ κυρὰ Χρήσταινα.

«Πῶς εἶνε;» τὴν ἠρώτησα χαμηλοφώνως.

«Κακὰ καὶ ψυχρά.»

Θά το ἔβλεπον, χωρὶς νὰ ἐρωτήσω. 'Αλλ' ἐνόμιζα ὅτι ἦτο πάντοτε καιρὸς νὰ δοκιμάσω τὸ φάρμακον τῆς παιδρᾶς ἀναγγελίας. 'Επλησίασα τὴν κλίνην, βροντῶν ὀλίγον τὸ βῆμα. 'Ο κύρ 'Αναστάσης ἠνέφξε τοὺς ὀφθαλμούς, μὲ εἶδεν ἐπὶ στιγμὴν καὶ τοὺς ἐπανεκλείσεν.

«Αἶ, τί κάνεις, κύρ 'Αναστάση;»

Μοὶ ἀπῆντησε διὰ παρατεταμένου καὶ ἀνισχύρου μυκηθμοῦ. 'Ητο, φαίνεται, πᾶν ὅ,τι ἐδύνατο νὰ θυσιάσῃ πρὸς χάριν μου ἐκ τῶν τελευταίων του δυνάμεων... 'Η ὄψις του ἦτο ὠχρά, αἱ δὲ βαθεῖαι ρυτίδες καθίστων αὐτὴν ἀλγεινὴν. Ποτὲ δὲν θὰ ἐξαλειφθῇ ἐκ τῆς μνήμης μου ἡ ἀταξία τῶν λευκῶν τριχῶν τοῦ πώγωνός του, τὸν ὁποῖον εἶχε νὰ ξυρίσῃ πρὸ μυνός.

Μετὰ μικρὰν σιγὴν καὶ μετὰ τινὰς ὑπαινιγμούς, ἀνισχύρους νὰ κινήσωσι τὸ ἐνδιαφέρον του, ἠρώτησα, βάλλων εὐθὺς πρὸς τὸν σκοπὸν:

«Κύρ 'Αναστάση, ἔμαθες τὰ νέα γιὰ τὸ παιδί μας;

— Ποιὸ παιδί;», ἠρώτησε χωρὶς ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς. 'Η φωνή του ἦτο βραγχώδης, ὡς ἔναρθρος ρόγχος.

«Τὸ παιδί μας... Τὸν Κωνσταντῖνό μας!

'Ο ἐτοιμοθάνατος ἠνέφξε παραχρῆμα τοὺς ὀφθαλ-

μούς καὶ μὲ φωνὴν ζωηροτέραν, βαθμυδὸν ἐμψύχουμένην, ἐπανηρώτησεν:

«Αἶ, τί;... τί νέα;

— 'Παντρεύεται.

— Μὲ ποιάν, καλέ; μίλιε!»

Εἶπον τὰς λαμπρὰς συγγενείας τῆς νύμφης μας.

«Καὶ πῶς τὴν λένε;

— Σοφία...»

Οἱ γαλανοὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ γέροντος ἐξέπεμψαν δύο-τρεῖς λάμψεις, ὡς λυχνίας σθεννυμένης. Μεθ' ὃ ἀνυψώθησαν πρὸς τὴν ὀροφὴν, κυανόχρουν ὡς ὁ οὐρανός, μὲ τόσῃν ἐκφρασὶν γλυκείας εὐγνωμοσύνης, ὥστε ἡ καρδιά μου κατενύγη. 'Ο,τι εἶπε κατόπιν ὁ πατριώτης ἠκούσθη ὡς ψιθυρισμὸς προσευχῆς:

«Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, σ' εὐχαριστῶ... Σοφία... Σοφία... ὁ Κωνσταντῖνός μου πέρνει τὴ Σοφία... ὠραῖο ὄνομα... καλὸ σημάδι!... Θεέ μου, σὰν θέλῃς γίνε-ται!... 'Η Σοφία...»

'Η φωνὴ ἀπέληξεν εἰς ἀκατάληπτον ψίθυρον. Μόνον τὰ χεῖλη του ἔβλεπον ἀκόμῃ κινούμενα ἐν τῇ προσευχῇ, χωρὶς νὰκούω τίποτε. 'Ανυψώθη εἴτα ἡ χεὶρ του καὶ διέγραψε μετὰ κόπου τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ... Κατεβίβασε τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τοὺς ἐστρεψεν ἐπὶ τῶν εἰκόνων τοῦ ἀπέναντι τοίχου. Εἶδον ὅτι προσηλώθησαν ἐπὶ τοῦ ἀμαυροῦ θόλου τῆς 'Αγίας Σοφίας, ὑψουμένου ἐντὸς κυανοῦ στερεώματος, καὶ κατόπιν ἐπὶ τῆς σοβαρᾶς μορφῆς τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου, μὲ τοὺς ἰούλους καὶ τὸν ἐπανθοῦντα μύστακα.

Πρὸ τῆς ὀψεως ταύτης ἰχνογραφήθη ἐπὶ τῶν ὠχρῶν χειλέων τοῦ γέροντος ἐν μειδίαμα ἀνεκφράστου γλυκύτητος καὶ εὐφροσύνης, — καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐκλείσθησαν πάλιν διὰ τελευταίαν φορὰν.

Τὸ μειδίαμα ἐκεῖνο, ὡς ἐξηκολούθει φωτίζον ἀμυδρῶς καὶ νεκρὰν ἀκόμῃ τὴν μορφήν του, ἐνέκλειε τὴν μυστικὴν ἐλπίδα, ἥτις ἐμφωλεῖται βαθέως εἰς ὅλων τῶν 'Ελλήνων τὰς καρδίας. Καὶ ὡς τὸ ἐνθυμοῦμαι σήμερον μετὰ συγκινήσεως, τίς οἶδεν ἐὰν μίαν ἡμέραν — μεγάλῃν ἑλληνικὴν ἡμέραν, — δὲν θά τον ἐνθυμηθῶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ!

'Εν Ζακύνθῳ.

Γ. Δ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΙ ΓΑΜΒΡΟΥ

'Ητο λυκόφως ὅτε, κρατῶν τὸν μάρσιπόν μου, ἀνεχώρησα ἐκ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ἵνα μεταβῶ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

'Εμῆλλον νὰ νυμφευθῶ τὴν ἐπιούσαν.

'Ο γάμος εἶνε σοβαρωτάτη μεταβολὴ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, καὶ φυσικῶς τῷ λόγῳ, ἡ ἰδέα αὕτη κατεῖχεν ἐντελῶς τὸν νοῦν μου. 'Ελάτρευον τὴν μνηστῆν μου καὶ ἠγάπων τρυφερότατα τὴν μητέρα μου, ἥτις ὅμως μοὶ ὠμίλει περὶ τοῦ γάμου μου ὥστε ἐπρόκειτο περὶ τῆς κηδείας μου, ὅπερ δὲν ἦτο καθόλου εὐάρεστον δι' ἐμέ.

'Η μνηστὴ μου ἦτο κόρη τοῦ μακαρίτου στρατηγοῦ Φ* καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχον εἰσέτι παρέλθει δύω ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου του, ἡ πενθερά μου ἐπεθύμει ἵνα ὁ ὁ γάμος τελεσθῇ ἐν στενωπῷ οἰκογενειακῷ κύκλῳ, ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ 'Εμμα μου ἦτο τῆς αὐτῆς ἰδέας, ἀπεφασίσαμεν νὰ ἀναχωρήσωμεν τὴν ἐπιούσαν τοῦ γάμου μας, ἵνα διέλθωμεν τὸν μῆνα τοῦ μέλιτος ἐν τῇ ξένῃ, ὁ δὲ γάμος δημοσιευθῇ τὴν ἐπιούσαν μόνον τῆς ἀναχωρήσεώς μας.

Μετέβαινον μόνος, ἵνα τελέσω τοὺς γάμους μου. 'Η μήτηρ μου, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεώς μου, ἀντὶ πάσης ἄλλης εὐχῆς, μοὶ εἶχεν εἶπει:

— Σοὶ εὐχομαι, παιδί μου, νὰ μὴ μεταμελήθῃς.

'Η μήτηρ τῆς 'Εμμας μου κατόκει εἰς ἑπαυλὴν τινα παρὰ τὸν Τάμεσιν καὶ ἐπειδὴ ὁ γάμος μας, ὡς προσῆπον, εἶχεν ὁρισθῇ διὰ τὴν ἐπιούσαν, ἤμην ἠναγκασμένος νὰ διανυκτερεύσω καθ' ὁδόν. Εἶχον προτιμήσει νὰ μεταβῶ πεζῇ ἐκ τοῦ σταθμοῦ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον. 'Ενῶ ἔβαινον βραδέως θαυμάζων τὸ μαγικὸν τόπον, ὅπερ ἐξετυλίσσετο ἐνώπιόν μου, παρατήρησα εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἄνθρωπον, καθήμενον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ὅστις ἐνητχολεῖτο ἀποκόπτων μικρὰ τεμάχια, ἅτινα ἔρριπτεν εἰς τὸν ποταμόν, καὶ εἴτα ἀνεχώρησε ταχεὶ βήματι.

— 'Αναμφιβόλως ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ εἶνε τρελλός, εἶπον κατ' ἐμαυτὸν.

'Οτε δὲ ἔφθασα εἰς τὸ μέρος ἔνθα πρὸ μικροῦ ἴστατο ὁ ἄγνωστος, παρατήρησα ὅτι εὐρίσκετο ἐκεῖ ὁ παλαιός μου φίλος Χάθαμ, δεινὸς δημοσιογράφος. 'Εγνώριζον καλῶς ὅτι ἂν μὲ ἀνεκάλυπτε θὰ μὲ υπεχρέου νὰ τῷ διηγηθῶ ὅχι μόνον